

O KONOTACJACH KOLORYSTYCZNYCH W KULTURZE CHIŃSKIEJ – ZIELONY, NIEBIESKI I FIOLETOWY¹

W czasach starożytnych praludność chińska uważała karmazynowy, niebiesko-zielony, żółty, biały i czarny za pięć podstawowych barw², które zrodziły wszechświat i ziemię. Następnie, zgodnie z regułami teorii pięciu elementów budujących cały wszechświat,

¹ W poprzednich numerach ukazały się części poświęcone innym kolorom: czerwonemu (zob. Wu Lan, *Kultura chińskiego koloru – symbolika czerwieni*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2017, z. 12, s. 136–141), czerwonemu i żółtemu (Wu Lan, *O konotacjach kolorystycznych w kulturze chińskiej. Część 1: czerwony i żółty*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2018, z. 13, s. 21–29). Ostatnia część cyklu zostanie poświęcona białemu i czarnemu („Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2019, z. 15). Do opracowania niniejszego artykułu wykorzystano następujące publikacje: Yuan Jieying 袁杰英, *Zhongguo Lidai Fushi Shi* 中国历代服饰史 [Historia ubioru chińskich dynastii], Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, Beijing 1994; E. Schafer 爱德华·谢弗著, *Tangdai de Wailai Wenming* 唐代的外来文明 [Obce cywilizacje epoki Tang], Shanxi Shifan Daxue Chubanshe, Xi'an 2005; Zhu Ruimin 朱瑞玫, *Xi Jin Qian Hua, Fushi Wenhua he Chengyu* 洗尽铅华, 服饰文化与成语 [Wszystkie kolory i emocje zostały zmyte – kultura ubioru a *chengyu*], Shoudu Shifan Daxue Chubanshe, Beijing 2006; Lin Shuxin 林淑心, *Yi Jin Xing* 衣锦行 [Na pokaz], Taiwan Guoli Bowuguan Chubanshe, Taibai 1995; Wang Weidi 王维堤, *Zhongguo Fushi Wenhua* 中国服饰文化 [Kultura ubioru chińskiego], Shanghai Guji Chubanshe, Shanghai 2009; Wang Xiongfei 王雄飞, Yu Lukui 俞旅葵, *Kuangwuse shiyong shouce* 矿物色使用手册 [Kolory mineralów – podręcznik], Renmin Meishu Chubanshe, Beijing 2005; Yongtian Taihongjian 永田泰弘监, *Se zhi Shoutie* 色之手帖 [Księga Kolorów], Riben Xiaoxueguan Chuban, Tokyo 2004; He Binyu 何丙郁, He Guanbiao 何冠彪 1983. ‘*Zhongguo Keji shi Gailun*’ 中国科技史概论 [Wstęp do historii chińskiej nauki i technologii], Xianggang Zhonghua Shuju, Hong Kong 1983; Zhuang Qiushui 庄秋水, *Feng ru Luoyi* 风入罗衣 [Moda w Luoyi], Wenhui Chubanshe, Shanghai 2009; Ma Dayong 马大勇, *Hua Fu Mei Yun* 华服美蕴 [Kolekcja piękna chińskiej odzieży], Wenwu Chubanshe, Beijing 2009; Tian Zibing 田自秉, *Zhongguo Gongyi Meishu shi* 中国工艺美术史 [Historia chińskiej sztuki i rzemiosła], Dongfang Chuban Zhongxin, Beijing 1985; Zuo Wuzhang, *Hua de Liqing Baoyu* 花的丽情抱语 [Czuly język kwiatów], cz. 1–2, Yancheng, Jiangsu 2000; Liu Yutang 刘玉堂, Zhang Shuo 张硕, *Changjiang Linyu Fushi Wenhua* 长江流域服饰文化 [Kultura ubioru dorzecza rzeki Jangcy], Hubei Jiaoyu Chubanshe, Wuhan 2005; Wang Qianjin 汪前进, *Zhongguo Mingdai Keji shi* 中国明代科技史 [Historia nauki i technologii chińskiej dynastii Ming], Renmin Chubanshe, Beijing 1994; Huang Renda 黄仁达, *Zhongguo Yanse* 中国颜色 [Kolory Chin], Dongfang Chubanshe, Beijing 2013.

² W związku z odmienną percepcją kolorów, w tekście zastosowano następujące tłumaczenia nazw barw: 红 (*hong*) – czerwony, 赤 (*chi*) – karmazynowy, 朱 (*zhu*) – cynober, 青 (*qing*) – niebiesko-zielony, 蓝 (*lan*) – niebieski, 深蓝色 (*shen lanse*) – ciemnoniebieski, 天蓝色 (*tian lanse*) – błękitny, 绿 (*li*) – zielony, 碧 (*bi*) – akwamarynowy/nefrytowy, 黄 (*huang*) – żółty, 紫 (*zi*) – fioletowy.

tj. ziemi (土 – *tu*), drewna (木 – *mu*), ognia (火 – *huo*), wody (水 – *shui*) oraz metalu (金 – *jin*) wyznaczono pięć kierunków: wschód, południe, zachód, północ i centrum, którym również przypisano określone połączenia kolorystyczne. W barwy wpisano wiele różnorodnych kulturowych koncepcji, związanych m.in. z pozycją władzy, teoriami filozoficznymi, rytuałami oraz wierzeniami. Stopniowo formował się odrębny system kultury kolorystycznej, stając się tym samym ważnym elementem tradycyjnej kultury chińskiej. W niniejszym artykule zostaną poddane analizie i deszyfracji różne chińskie konotacje odnoszące się do kolorów: historyczne, polityczno-ekonomiczne, społeczno-obyczajowe, literacko-artystyczne, związane z tradycyjnymi świętami, jak również ze światopoglądem oraz standardami estetycznymi.

Niebieski (藍 – *lan*)

W chińskim systemie tradycyjnych barw historia koloru niebieskiego sięga ponad 3 tysiące lat – jest najbardziej znanym i najpospolitszym kolorem w życiu codziennym Chińczyków Han, a także barwą odzieży proletariatu. Niebieski urzeczywistnia całą historię narodu chińskiego i kultury klasy średniej, a jego symbolika nie zmieniła się na przestrzeni dziejów.

W starochińskim znak 藍 (*lan*) pierwotnie nie był rzeczownikiem określającym kolor, swoim znaczeniem nawiązywał do rośliny o nazwie 藍草 („niebieska trawa” – wiechliną łąkowa), którą farbowano tkaniny. W *Guangyun* (广韵) czytamy: „*Lan* 藍, wymawiany *lan*, to farbująca roślina”. W starej księdze *Tongzhi* (通志) dokonano podziału niebieskiej trawy na trzy rodzaje. Ponieważ pigment indygo wyekstrahowano z niebieskiej trawy, a barwa ta była od niej ciemniejsza, pierwotne znaczenie niebiesko-zielonego (青 – *qing*) odnosiło się do koloru ciemnoniebieskiego. W dawnych czasach ludzie zwyczajowo nazywali kolor niebieski niebiesko-zielonym, a w odniesieniu do tradycyjnej teorii pięciu kolorów niebiesko-zielony należał do tych podstawowych, odpowiadał drewnu i wschodowi, symbolizował wiosnę, w której odradzają się rośliny i stworzenia.

Mimo że od starożytności był uznawany za jeden z podstawowych kolorów, w sferach władzy politycznej nie zajmował wysokiej pozycji. Biorąc pod uwagę na przykład odzież oficjeli czasów dynastii Tang i Song, był mniej poważany niż zielony i pozostawał w tle. Kolor ten był przypisany do urzędników niskiego stopnia i nigdy nie awansował w hierarchii. Natomiast zwykła ludność powszechnie korzystała z niego w odzieży i dodatkach. Za panowania cesarza Chengdi z Zachodniej dynastii Han zakazane było prowadzenie luksusowego, ostentacyjnego stylu życia. W czwartym roku jego panowania (13 r. p.n.e.) wprowadzono następującą regulację: „niebieski, zielony ustanawia się kolorami ubrań codziennych ludu”. Ponadto

w czasach starożytnych terminem 青衣 (*qingyi* – niebieska odzież) określano młodą niewolnicę, ponieważ kolor ten należał do niskich warstw społecznych. Według zapisków znajdujących się w *Księdze Jin* (kronika cesarza Xiao Huai) w ostatnich latach panowania Zachodniej dynastii Jin, po ujęciu cesarza Sima Chi (panującego w latach 307–313 n.e.) przez Wang Liuconga (z państwa o nazwie Północne Zhao założonego przez lud Xiongnu), nakazano mu noszenia „niebieskiego ubrania i serwowanie alkoholu” (着青衣行酒 – *zhuo qingyi xingjiu*) podczas biesiady i tym samym został on zrównany z niewolnicami.

Niebieska szata przez ponad tysiąc lat – od panowania dynastii Tang do dynastii Qing – była typowa dla uczonych, nawiązywała do spokojnego usposobienia i elegancji, jaką wykazywali się erudyci tamtych czasów. Odzież wykonana z niebieskiej tkaniny zwyczajowo była noszona również przez dojrzałe kobiety ze wsi. Poza tym termin 蓝榜 (*lanbang* – niebieska lista) odnosił się do ogłoszenia napisanego niebieskim tuszem. W czasach starożytnych co 3 lata odbywał się egzamin cesarski i w sytuacji, gdy zdający go napisał esej poniżej progu zdawalności, był dyskwalifikowany, a informację o tym podawano do publicznej wiadomości – to właśnie oznaczało dostanie się na niebieską listę.

Mniej więcej od czasów dynastii Tang znak 蓝 stopniowo odłączał się od znaku 青 i oficjalnie stał się rzeczownikiem określającym kolor; sporadycznie pojawiał się również w wierszach tangowskich. Znak 蓝 był bezpośrednio używany przez literatów jako określenie głębokiego i czystego koloru bezkresnego nieba lub przejrzystości czystej wody. Przykładem może być fragment wiersza Du Fu (杜甫): „Lazurowe niebo na górze, wiszące promienie otulają nefrytowy podest” (上有蔚蓝天, 垂光抱琼台 – *shang you weilan tian, chui guang bao qiongtai*) czy Li Baia (李白): „Niebieski koloryt wód terenów Jiangshan” (江山水色青于蓝 – *jiangshan shuise qingyu lan*).

Niebieski był poważaną barwą za czasów dynastii Yuan, ponieważ uważano, że lud mongolski wywodzi się od błękitnego wilka, dlatego też wszystkie dachy pałaców cesarskich tamtych czasów były pokryte szklaną dachówką w tym kolorze. Miało to odzwierciedlać związek Mongołów z niebem. Natomiast tradycyjne białoniebieskie wyroby porcelanowe, których produkcja kwitła za czasów dynastii Yuan i Ming, do dziś są uznawane za najwyższej jakości ceramiczny produkt z niebieską emalią; kolor ten symbolizuje wyrafinowaną technikę rzemieślniczą używaną do wypalania porcelany. W buddyzmie niebieski symbolizuje czystość i boskość, jest też jedną ze świętych barw czczonych przez buddystów tybetańskich.

Czasami kolor ten może symbolizować również miłość. W dawnych czasach krążyła opowieść o nieistniejącym już niebieskim moście, który znajdował się na niebieskim strumyku w powiecie Lantian 蓝田 (dosłowna nazwa tego powiatu to Niebieskie Pole) w prowincji Shaanxi i był symbolem miłości. W starożytnej księdze *Xi'an Fu Zhi*, w *Dao Zhi* autorstwa Zhuangzi opisana była historia wiernego chłopca, który, czekając na dziewczynę pod mostem, utonął: „Weisheng z dziewczyną

zmówił się pod mostem, dziewczę nie przyszło, woda narastała, zmarł więc, ściskając filar” (尾生与女子期于梁下, 女子不来, 水至不去, 抱梁柱而死 – *Wesheng yu nuzi qi yu liangxia, nuzi bu lai, shuizhi bu qu, bao liangzhu ersi*).

Od tamtej pory niebieski most (藍桥 – *lanqiao*) stał się typowym określeniem miejsca schadzek zakochanych. Później ludzie zaczęli nazywać taką sytuację (kiedy jedno z zakochanych nie dociera na spotkanie, a drugie umiera w imię miłości) „niebieskim mostem zerwanych dusz”. W tej historii niebieski jest romantycznym kolorem zabarwionym niespełnioną miłością. W 1940 r. w Hollywood nagrano czarno-biały romans pt. *Waterloo Bridge* (w Polsce znany pt. *Pożegnany wał*, reż. Mervyn LeRoy, główną rolę kobiecą zagrała Vivian Leigh, męską – Robert Taylor). Ponieważ treść tego dzieła nawiązywała do starożytnej chińskiej historii o niebieskim moście, w Chinach tytuł ten został przetłumaczony jako *Niebieski Most Zerwanych Dusz* (魂断蓝桥 – *Huanduan Lanqiao*). Emisja tego filmu niezmiernie poruszyła zachodnią i wschodnią publiczność, dlatego został uznany za jeden z najbardziej wzruszających romansów w historii kina.

Współcześnie niebieski zazwyczaj jest uznawany za kolor oceanu i nieba, dlatego też przywołuje uczucia spokoju i bezkresu. W związku z tym w chińskiej marynarce i lotnictwie wojskowym nosi się niebieskie mundury. Ze względu na kolor odzieży roboczej pracownicy fizyczni i techniczni, robotnicy pracujący w fabrykach czy warsztatach nazywani są „niebieskimi kolnierzykami” (蓝领 – *lanling*). Część młodych Chińczyków kojarzy tę barwę z depresją, co wynika z wpływu kultury zachodniej, w której ukształtowała się taka symbolika. Oprócz tego kolor niebieski symbolizuje lojalność i stałość w uczuciach. Dlatego młodzi Chińczycy podczas specjalnych świąt obdarowują ukochaną osobę pofarbowanymi na niebiesko świeżymi kwiatami, które zyskały miano 蓝色妖姬 (*lanse yaoji*, czyli niebieskie piękno). Mowa tych kwiatów jest interpretowana jako przysięga trwałości związku, dosłownie oznacza: „na całe życie” (一生相守 – *yisheng xiangshou*).

Zielony (绿 – *lu*)

Rzeczownik 绿 (*lu*) oznacza kolor i wskazuje na barwę liści. W *Dziewiętnastu starych poematach* można odnaleźć następujący wers: „Tam, na dziedzińcu, rośnie stare drzewo, z jego zielonych liści tryskają kwiaty”. W *Shuowen Jiezi* (说文解字) czytamy: „zieleń jedwabno-niebieskawą żółcią jest”, co oznacza, że zielony materiał można uzyskać poprzez farbowanie kolejno niebieskim i żółtym barwnikiem. Podobnie Zhu Xi (1130–1200), neokonfucjański uczoney z dynastii Song, w *Shi Ji Zhuan* (诗集传) napisał: „Zielony to kolor pomiędzy błękitem dominującym nad żółtym” (绿, 苍胜黄之间色 *li, cang sheng huang zhi jian se*), stwierdzając tym samym, że zielony jest mieszanką barw pomiędzy żółtym a niebieskim, skłaniającym się ku temu

drugiemu. W tradycyjnej koncepcji pięciu kolorów (五色 – *wuse*) oraz teorii kierunków zieleń została przydzielona do odcieni niebiesko-zielonych, strony wschodniej i żywiołu drewna. Jest kolorem wiosny, chwili wschodzącego słońca, rozwijającego się życia tysiąca stworzeń.

Ponieważ zieleń to barwa mieszana, naturalny jest fakt, że jej pozycja nie jest tak uprzywilejowana jak podstawowych pięciu kolorów. W historii percepcji kolorów przez Chińczyków Han sytuuje się hierarchicznie jeszcze niżej niż niebiesko-zielony. Ten sposób postrzegania zieleni prawdopodobnie ma swój początek w czasach dynastii Tang, kiedy zgodnie z ówczesnym kodeksem prawnym używano jej dla znakowania przestępców. Osoba, która popełniła przestępstwo, dla okazania skruchy musiała zawiązać na głowie zielone nakrycie głowy. Geneza tego wywodzi się z epoki tangowskiej, kiedy to mężczyźni pracujący w domach publicznych mieli odgórny nakaz noszenia zielonej czapki. Zatem kolor ten był kojarzony z upokorzeniem. Yan Shigu (颜师古) napisał: „Zielony turban [ze] to ubiór nierządników” (绿幘, 贱人之服也 – *lu ze, jianren zhi fu ye*) – *ze* oznaczało nakrycie głowy noszone w starożytnych czasach przez plebejuszy. W *Dekretach Yuan* znajduje się następująca regulacja: „Rodzina prostytutek oraz pokrewni mężczyźni mają wiązać na głowie zielone nakrycie, na nogi zakładać buty ze skóry świńskiej z sierścią, wychodząc na zewnątrz chodzić blisko ścian i murów budynków, nie zbliżać się do środka drogi” (娼妓家长并亲属男子, 裹青头巾 – *changji jiazhang bing qinshu nanzi, guo qingtoujin*).

W czasach dynastii Qing zielona opaska nadal była przypisana performerkom, prostytutkom i innym kobietom świadczącym „usługi niskiego poziomu”, których zazwyczaj w społeczeństwie się unika. Natomiast o zdradzonym mężu mówiono, że „nosi zieloną czapkę” (头戴绿巾 – *tou dai lujin*); to pejoratywne wyrażenie przetrwało aż do dzisiaj i jest używane we współczesnym języku.

Zieleń była też kolorem oficjalnego odzienia biurokratów niższego szczebla, podkreślając tym samym ich podrzędną pozycję i osłabiony autorytet. Zielony strój urzędniczy był przypisany niższemu oficjelowi – 6. i 7. rangi za czasów dynastii Tang, 8. i 9. rangi za dynastii Ming. Tym samym zieleń awansowała do koloru dworskiego, a urzędniczy strój tej barwy zajął najniższe miejsce w biurokratycznej hierarchii górnej warstwy społecznej.

Zielony symbolizuje również naturę, życie i rozwój zwierząt, to kolor siły witalnej kwitnących roślin i pięknego krajobrazu, literatom kojarzy się z wiosenną barwą młodości i płodności. W wierszu Zhou Bangyana (周邦彦) pt. *Zapach pełnego dziedzińca* (满庭芳 – *mantingfang*) nowa zieleń odnosi się do wiosennego koloru pluśkającej wody: „Człowiek w spokoju bawi się czarnym latawcem, a za małym mostkiem przysnęła nowa zieleń” (人静鸟鸢自乐, 小桥外, 新绿溅溅 – *renjing niaoyuan zile, xiaoqiaowai, xinlu jianjian*).

Drugi człon wyrażenia „czerwony mężczyzna, zielona kobieta” (红男绿女 – *hongnan, lunu*) wskazuje na piękną młodą dziewczynę; „zielone bawełniane okno”

(绿纱窗 – *lushachuang*) oznacza kobiecą sypialnię. Skądinąd idiom „młodzieniec w ciemnej zieleni” (惨绿少年 – *canlu shaonian*) odnosi się do dobrze noszącego się, pełnego zapału młodego mężczyzny, natomiast „zielona mrówka” (绿蚁 – *luyi*) nawiązuje do zielonych bąbelków pojawiających się na powierzchni nieodfiltrowanego, świeżo fermentowanego wina ryżowego.

Jednakże zieleni o najbardziej pozytywnych konotacjach znajduje się prawdopodobnie w wyrażeniu „akwamarynowa krew, lojalne serce” (赤忱忠诚 – *chizhen zhogucheng*), które odnosi się do osoby o gorącej krwi (w dobrym tego słowa znaczeniu) oraz lojalnym i szczerym sercu. Powiedzenie to wywodzi się z rozdziału księgi *Zhuangzi* (庄子), zatytułowanego *To, co pochodzi z zewnątrz* (庄子·外物篇 – *Zhuangzi Waiwupian*): „Chang Hong 苋弘 umarł w państwie Shu, a jego krew po 3 latach przemieniła się w zielony nefryt” (苋弘死于蜀, 藏其血, 三年而化为碧 – *Changhong siju Shu, cangqi xie, san nian er hua wei bi*). Chang Hong (zm. 492 r. p.n.e.), polityk z dynastii Zhou, starszy oficjal kanclerza Liu Wengonga, który obejmował stanowisko za czasów panowania Zhou Jingwanga (周景王) i Zhou Jingwanga (周敬王), zginął tragicznie, walcząc w obronie kraju. Legenda głosi, że 3 lata po śmierci jego krew zamieniła się w zielony nefryt. W późniejszych czasach sformułowany został wyżej wspomniany idiom, którym opisywano żołnierzy o patriotycznym sercu, bohatercko walczących i umierających za swój kraj.

Od czasów dynastii Sui i Tang zaczęto używać malachitu i azurytu w zielonym malarstwie pejzażowym 山 (*shan*) 水 (*shui*), czym rozpoczęto epokę tej dziedziny sztuki w Chinach. W starożytnej chińskiej estetyce dotyczącej kolorów zieleni korelowała z czerwienią – barwy te były zestawiane w wierszach, ubiorze oraz ozdobach i detalach architektonicznych. Zimna zieleni i ciepła czerwień wzajemnie się uzupełniają, a w zestawieniu wydają się jeszcze bardziej witalne, świeże i wyraziste. Poza tym zestawienie tych barw jest zrównoważone i harmonijne dla oka.

Ponieważ zieleni to typowy kolor roślin, wykorzystywana jest również przez ruchy związane m.in. z ekologią, ochroną życia, środowiska i natury. Termin „zielona żywność” odnosi się do organicznej i naturalnej żywności, która nie jest szkodliwa dla zdrowia człowieka. Coraz częściej stosuje się kolor zielony tam, gdzie mowa o azylu, higienie i ratownictwie. Barwa ta łączy się również z przyzwoleniem, gdyż w transporcie i ruchu drogowym sygnalizuje zgodę na przejazd. W związku z tym pojawił się termin „zielony kanał” (绿色通道 – *luse tongdao*), który oznacza wygodny i szybki sposób komunikacji, kiedy droga jest przejezdna i nie znajduje się na niej żadna przeszkoda. W Chinach wyjście awaryjne zazwyczaj również jest oznakowane kolorem zielonym.

Fioletowy (紫色 – zǐsè)

Fiolet 紫色 (zǐsè) jest jedną z najważniejszych barw w chińskiej tradycji kolorystycznej, przez pewien czas był nawet kolorem o najwyższej randze, przypisywanym cesarskiej, „smoczej” szacie, symbolizował pomyślność w polityce, bogactwo oraz prestiż. Fiolet jest też czczony w taoizmie, należy do świętych barw najwyższej sfery. Przykładami ilustrującymi powyższe odniesienia mogą być takie terminy, jak: „fioletowy cesarz” (紫皇 – zǐhuáng) odnoszący się do bóstwa o najwyższej randze w niebiosach, „fioletowa minigwiazda” (紫微星 – zǐwēixīng), czyli niebiańskie posiadłości bogów, „fioletowe zakazane miasto” (紫禁城 – zǐjīnchéng) – cesarski pałac czy wyrażenie „fioletowe powietrze nadchodzi ze wschodu” (紫气东来 – zǐqì dōnglái), które zapowiada objęcie tronu przez dobrego władcę. Fiolet ma też silne religijne konotacje.

W pewnym okresie starożytnych Chin fiolet, który powstał z połączenia ciepłej barwy czerwonej z zimną niebieską, wszedł nawet na wyższą pozycję niż karmazyn, będący jednym z pięciu kolorów elementarnych. Stał się on kolorem o najwyższej randze w odniesieniu do polityki i społeczeństwa. Do czasów dynastii Ming fiolet należał do barw cesarskich. W taoizmie jest kolorem świata bóstw i symbolizuje pomyślność. Przezrysty, jasny fiolet daje wrażenie dostojności i elegancji, a im ciemniejszy, tym bardziej przytłacza swoją tajemniczością.

Powszechnie spotykane są fioletowe rośliny, których lodygi w starożytności były wykorzystywane do barwienia tkanin. Znak 紫 (zǐ) zawiera w sobie element oznaczający jedwab (纟), odnosząc się do jedwabnego materiału. Znak ten pojawił się stosunkowo późno – według szacunków na brązach i pieczęciach Okresu Wiosen i Jesieni oraz Walczących Królestw (770–221 r. p.n.e.). W tamtych czasach fioletowe szaty przywdziewały zwykle kobiety. Traktuje o tym południowa pieśń *O zbieraniu morw* (...), pochodząca z czasów wczesnej dynastii Qin, nawiązująca do chlopki i koloru jej odzienia: „Zbierała morwy w miesiącu rozjarzonego słońca, a zielone liście kolysały się na wietrze. Wspięła się na gałęzie i rozdarła fioletową sukienkę” (采桑盛阳月，绿叶何翩翩！攀条上树表，牵坏紫罗裙 – *cai sang sheng yang yue, lu ye he pianpian! Pan tiao shangshu biao, qian huan zi luqun*). Natomiast w *Kolekcji lirycznych poematów yuefu* (采桑度 – *cai sang du* lub *乐府诗集·陌上桑 – Yuefu Shiji Moshang*) możemy odnaleźć wers: „Jej spódnica zrobiona jest z żółtego [緗 *xiang*] haftowanego jedwabiu [*qī*], a bluzka [*ru*] z fioletowej satyny” (緗绮为下裙，紫绮为上襦 – *xiang qi wei xia qun, zi qi wei shang ru*). Kolor wskazany w pierwszym wersie to jasna żółć, a 绮 (*qī*) odnosi się do rzeczy z ozdobnym wzorem, 襦 (*ru*) to krótkie okrycie wierzchnie. Żółty i fioletowy zarówno uzupełniają się, jak i mocno z sobą kontrastują, dlatego też wzmacniają nawzajem swoją wyrazistość. Opis ten odzwierciedla gust dawnych Chińczyków względem dopasowania kolorów ubrań.

Były jednak osoby, które uważały, że ten leżący pomiędzy czerwonym a niebieskim kolor ma w sobie pewnego rodzaju skazę i może dezorientować patrzących: „Fiolet to kolor niefundamentalny. Wśród pięciu kolorów to on jest wadliwy, wywołuje zmieszanie” (释名 *Shiming*). Jednak według zapisków historycznych osobą, która najwcześniej wprowadziła fioletowe elementy na cesarskie salony (wbrew obowiązującym zasadom ubioru dynastii Zhou), był władca państwa Lu Huangong (panujący od 711 do 694 r. p.n.e.) w Okresie Wiosen i Jesieni. W *Księżę Rytuałów* widnieje niniejszy zapis: „Purpurowe sznurki z ciemno-kolorową koroną rozpoczęły się wraz z Lu Huangongiem”. Zgodnie z zasadami opisanymi w *Obyczajach Zhou* nakrycia głowy książąt powinny wyrażać najwyższy hold, miały być *zi bu guan hui sui* (緇布冠纁紞), gdzie *zi* wskazuje na kolor czarny, *hui* to sznurek skręcony z lnu, a *sui* odnosi się do tasiemki zaciskającej koronę. Jednak Lu Huangong lubił korony w kolorze *xian* (czerń o głębokim ciemnoczerwonym zabarwieniu) z fioletowymi paskami.

Jako pierwszy koloru fioletowego w szatach cesarskich użył pierwszy władca Okresu Wiosen i Jesieni – Qi Huangong (panujący od 685 do 643 r. p.n.e.). Skutkiem tego ludzie z całego kraju zaczęli podążać za tym trendem i go naśladować, a zapotrzebowanie na fioletową odzież przerosło podaż, co doprowadziło do wzrostu ceny farbowanego na fiolet materiału, który stał się tym najcenniejszym. Nic więc dziwnego, że Qi Huangong z rezygnacją zwrócił się do swojego ministra Guan Zhonga słowami: „Jam umiłował noszenie fioleto, więc i fiolet stał się najdroższy, lecz gdy wszyscy ludzie całego kraju będą miłować fiolet w nieskończoność, co się stanie ze mną?”. Był on cenionym cesarzem wielkiej sławy, jednak nagłe uwielbienie szat w drugorzędym kolorze fioletowym było aktem braku pokory wobec tradycji teorii pięciu kolorów elementarnych oraz etykiety.

Po około stu latach narodził się Konfucjusz (551–479 r. p.n.e.), który jako głosiciel zasad zawartych w *Obyczajach Zhou* odczuwał wstręt do fioleto. W jego mniemaniu w dynastii Zhou największym poważaniem cieszą się odcienie czerwone, a za podstawowy kolor uważał cynober. Fiolet był dla niego kolorem drugorzędym, mieszanym. Wypieranie czerwieni przez fiolet symbolizuje upadek dynastii i zmiany, dlatego w *Dialogach Konfucjańskich* pojawiło się powiedzenie: „Znienawidzony fiolet wyprzedza cynober”, którego znaczenie odnosi się nie tylko do konkurencji między kolorami, ale również oznacza sprzeciw wobec politycznej rewolty.

Cesarz Wudi z dynastii Han (panujący od 140 do 87 r. p.n.e.) mianował fiolet na „smoczy kolor” – oprócz tego, że wybrał go jako barwę odzieży cesarskiej, zmienił również tradycyjne przyzwyczajenia związane ze wstęgami złotych pieczęci oficerów. Od tej pory zaczęto używać fioletowych wstęg, które w ostateczności stały się standardowym dodatkiem do oficjalnych szat urzędników najwyższych szczebli. Na tej podstawie powstały idiomy, takie jak „złota pieczęć” (金印紫纁 – *jinyin zi shou*), „fioletowa wstęga” (带金配紫 – *daijin peizhi*), „nosić złoto z dodatkiem fioleto” (怀黄佩紫 – *huaihaung peizhi*) czy „serce przy złocie, podziw przy fiolecie”. Od tej pory fiolet oficjalnie symbolizował równoznaczność wielkiej sławy związanej

z potęgą cesarską i wielkimi tego świata, stał się reprezentatywnym kolorem pieniądza i chwały.

W taoizmie barwa ta odnosiła się do sfer nieosiągalnych. Według legendy ciało Laozi było pokryte fioletowymi chmurami, dlatego też przywołane wyżej przysłowie: „fioletowe powietrze nadchodzi ze wschodu”, odnosi się do omenu zapowiadającego pomyślność i nadejście możnego władcy. W wierzeniach taoistycznych bóstwo o największej pozycji w niebie nazywano „fioletowym cesarzem” (紫皇 – *zihuang*), rezydencję boga niebios – „fioletową minigwiazdą” (紫微星 – *ziveixing*), jak również *Taier* czy Gwiazdą Polarną, kosmos – „fioletową wiecznością” (紫宙 – *zizhou*) lub „fioletowym sklepieniem” (紫穹 – *ziquong*), niebo to: „fioletowy firmament” (紫霄 – *zixiao*), „fioletowa nicość” (紫虚 – *zixu*), „fioletowa czystość” (紫清 – *zqing*) lub „fioletowa głębia” (紫冥 – *ziming*); miejsce zamieszkania bóstw: „fioletowa hala” (紫庭 – *ziting*), „fioletowa sfera” (紫寰 – *zihuan*), „fioletowa niedostępność” (紫禁 – *zijin*) lub „fioletowy biegun” (紫极 – *ziji*). Istniało też bóstwo nazywane *zixu*, czyli „fioletowym słońcem” (紫晴 – *zqing*), bożki poruszały się, depcząc po „fioletowych chmurach” (紫云 – *zi*). Taoistyczni kapłani noszą fioletowe togi, a miejsce preparowania eliksiru nieśmiertelności przez nekromantów nazywano „fioletowym pokojem” (紫房 – *zifang*). *Daodejing* (道德经) określana jest również mianem „fioletowej księgi” (紫书 – *zishu*), a rezydencja pustelnika – „fioletowym klifem” (紫岩 – *zuyan*). Dla taoistów kolor fioletowy niepodważalnie łączy się z wysokimi sferami i świętością.

Chwała i szacunek, jakim taoiści darzyli kolor fioletowy, ostatecznie wpłynęły na nazwy nadawane przez różne dynastie rezydencjom cesarskim i ważnym instytucjom państwowym. I tak na przykład pałac cesarski nazywano „fioletową bramą” (紫阙 – *zique*), Chiny – „fioletowym hrabstwem” (紫闾 – *zimei*), a „fioletowa historia” (紫历 – *zili*) odnosiła się do losu narodu chińskiego. Główne miejsce składania ofiar przodkom przez monarchę nazywano „fioletowym ołtarzem” (紫坛 – *zitan*), natomiast powóz cesarski określano mianem „fioletowego baldachimu” (紫盖 – *zigai*). Główny urząd na dworze cesarskim to „fioletowy trzon” (紫枢 – *zishu*), a oficjalna siedziba premiera mieściła się w „fioletowym pawilonie” (紫阁 – *zige*). Ponadto „fioletowy kamień” (紫磨 – *zimo*) odnosi się do najwyższej jakości czystego złota.

Czasy panowania dynastii Tang były epoką różnorodności, swobody i działania, co przekładało się na to, że zamiłowanie do urokliwego fioletołu wzrosło. Tangowskie księżniczki nosiły fioletowe parasolki. Za swojego panowania Wu Zetian (武则天) obdarowała starszego kanclerza Di Renjie (bezinteresownego, solidnego i prawego ministra) najwyższym wyróżnieniem – złotą pieczęcią w kształcie żółwia z fioletową szatą. Tradycja szat urzędniczych dynastii Sui była kontynuowana za czasów wczesnej dynastii Tang – odpowiednie kolory określały pozycję w hierarchii oficjeli. Za panowania Gaozu (618–620 r. n.e.) szaty urzędników niższej rangi (poniżej trzeciej) były koloru cynobru, zielonego i niebiesko-zielonego (tu podane w kolejności od

najważniejszej), a wyższej rangi (powyżej trzeciej) – fioletowego. Oznaczało to, że pozycja koloru mieszanego była mocniejsza od pozycji barw podstawowych. Natomiast idiom „z otrzymanej czerwieni wydzielić fiolet” metaforycznie odnosi się do pomyślnego obrotu sprawy i zbliżania się małymi krokami do zamierzonego celu.

Dlatego też za czasów panowania dynastii Tang fiolet symbolizował władzę cesarską i dostojników, a po sinizacji buddyzmu fioletowa kaszaja była uznawana za strój o najwyższych dystynkcjach przypisywanych Xuanzangowi. Co ciekawe, Japończycy kontynuowali tradycję związaną z konwencją kolorystyczną dynastii Tang, gdzie fiolet był kolorem reprezentującym pozycję. Od 701 r. magenta stała się oficjalną barwą szat japońskich urzędników cesarskich.

Nie było zmian w kolorycie szat cesarskich za czasów dynastii Song – kontynuowano tradycję tangowską. Z początkiem dynastii Ming (1368 r. n.e.) jej założyciel cesarz Taizu z powodu swojego osobistego nazwiska Zhu, oznaczającego cynober, uznał za tabu powiedzenie „znienawidzony fiolet wyprzedza cynober” (恶紫夺朱 – *ezǐ duozhū*). Tym samym pozbawił fiolet rangi koloru przypisanego szatom urzędniczym, nadając ją cynobrowi. Naznaczony od 2500 lat chwałą fiolet ustąpił w końcu swojego honorowego miejsca odcieniom czerwieni, które odtąd stały się najbardziej reprezentatywnymi i pomyślnymi kolorami Chin. Ich symbolika przetrwała aż po dzień dzisiejszy.

SUMMARY

COLOUR CONNOTATIONS IN CHINESE CULTURE: BLUE, GREEN AND PURPLE

Ancient peoples of China considered crimson, blue-green, yellow, white and black to be the five primary colours that gave rise to the universe and Earth. Then, according to the theory of the Five Elements that make up the universe, i.e. Earth (土 – *tǔ*), Wood (木 – *mù*), Fire (火 – *huǒ*), Water (水 – *shuǐ*) and Metal (金 – *jīn*), five directions were set: East, South, West, North and Centre, to which specific colour combinations were assigned. The colours implied a number of diverse cultural concepts associated with, e.g. the role of power, philosophical theories, rituals and beliefs. Gradually a new colour system came into being and became an important value in traditional Chinese culture. This article looks at the meaning of blue (蓝 – *lán*), green (绿 – *lǜ*) and purple (紫色 – *zǐsè*).